

Sygn. akt VIA Ca 566/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 listopada 2010 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Ryszard Sarnowicz

Sędzia SA Małgorzata Manowska

Sędzia SA Teresa Mróz (spr.)

Protokolant sekr. sądowy Karolina Kulibska - Janusz

po rozpoznaniu w dniu 30 listopada 2010 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa D. M.

przeciwko Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu w P.

o zadośćuczynienie

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Płocku

z dnia 3 grudnia 2009 r.

sygn. akt I C 1755/09

oddala apelację.

Sygn. akt VIA Ca 566/10

UZASADNIENIE

Powód D. M. wniósł o zasądzenie od Skarbu Państwa – Zakładu karnego w P. 250.000 zł zadośćuczynienia za niehumanitarne odbywanie przez niego kary pozbawienia wolności tj. w przeludnionych celach, co powodowało u niego stres, który wpływał negatywnie na zdrowie fizyczne i psychiczne.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 3.XII.2009 r. Sąd Okręgowy w Płocku zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 2.000 zł i oddalił powództwo w pozostałej części.

Rozstrzygnięcie powyższe zapadło na podstawie następujących ustaleń faktycznych i rozważań prawnych Sądu I instancji:

Powód od dnia 14.VIII.2006 r. osadzony jest w Zakładzie Karnym w P. początkowo jako tymczasowo aresztowany, a następnie w oddziale III zamkniętym. Od dnia 22.I.2008 r. powód zajmował celę nr (...), a potem (...), w której przebywało 8 osadzonych przy normie metrażowej dla 6 osób. W chwili orzekania powód przebywał w celi nr (...) z czterema innymi osadzonymi. W każdej z cel, w których przebywał powód norma powierzchni na jednego osadzonego była mniejsza niż trzy metry. Powód w czasie pobytu w Zakładzie Karnym w P. przeszedł operację. Powód od kilku lat leczony jest z powodu astmy, otrzymuje leki i korzysta z inhalatora. U powoda stwierdzona jest nieprawidłowa osobowość oraz uzależnienie mieszane od alkoholu i amfetaminy. Sąd ustalił, że powód nie korzysta z biblioteki, świetlicy ani siłowni, raz dziennie odbywa 60-minutowy spacer a dwa razy w tygodniu dodatkowo z uwagi na to, że jest astmatykiem. W zakładzie karnym powód dokonywał samouszkodzeń.

Dyrekcja Zakładu Karnego informowała sędziego penitencjarnego i istniejącym przeludnieniu, które od kilku lat waha się na poziomie 120%-130%. Pozwany, w związku z przeludnieniem odsyła skazanych do innych jednostek penitencjarnych. W celach, w których przebywał powód wydzielony jest kącik sanitarny wyposażony w sedes, umywalkę, doprowadzona jest bieżąca zimna woda. W każdej celi jest też otwór wentylacyjny. Koszarowe łóżka ustawiane są wielopoziomowa najwyżej po trzy w pionie. W czasie upałów cele są wietrzone poprzez otwieranie drzwi i okien, pościel wymieniana jest raz na dwa tygodnie, ręcznik raz na tydzień. Osadzeni sami dbają o czystość w celach. Wobec braku w Zakładzie Karnym w P. stołówki więźniowie spożywają posiłki w celach, niektórzy z uwagi na niewystarczającą liczbę miejsc przy stole, siedząc na łóżkach.

W tym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że roszczenie powoda jest częściowo uzasadnione. Okoliczności podnoszone przez powoda – ciasnota w celach, często brak dostępu świeżego powietrza i światła, nie zawsze działająca wentylacja powodująca ulatnianie się nieprzyjemnych zapachów z kącika sanitarnego, konieczność spożywania posiłków na łóżkach, w ocenie Sądu mogą stanowić przejaw poniżającego traktowania osadzonego, co w konsekwencji prowadzi do naruszenia jego godności osobistej i prawa do prywatności. Sąd Okręgowy przywołała przepisy kodeksu karnego wykonawczego tj. art. 110, który określa normę powierzchniową przypadającą na jednego osadzonego oraz art. 248, zgodnie z którym dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego może na czas określony umieścić osadzonych w celach, w których na jedną osobą przypada mniej niż 3 m kw. w szczególnie uzasadnionych wypadkach. Sąd zwrócił ponadto uwagę, że choć przepis art. 248 kkw stosownie do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26.V.2008 r. utracił moc obowiązującą z dnia 6.XII.2009 r., to jednak zgodnie z prezentowanym przez Trybunał Konstytucyjny jak i Sąd Najwyższy stanowiskiem, sąd stosuje ten przepis do oceny zdarzeń, jakie nastąpiły przez 6.XII.2009 r. również wówczas, gdy orzeka po utracie jego mocy obowiązującej.

Zasadzając na rzecz powoda kwotę 2.000 zł zadośćuczynienia Sąd Okręgowy kierował się długotrwałym umieszczeniem powoda w przeludnionej celi i utrudnienia z tym związane, jak również to, że przeludnienie celi powodowało u powoda większe dolegliwości związane z przebiegiem choroby astmatycznej. W ocenie Sądu kwota ta, zważywszy, że powód od wielu lat pozostaje w warunkach izolacyjnych i nie pracuje stanowi dla niego odczuwalną wartość ekonomiczną, a ponadto jest adekwatna do rozmiaru doznanej przez powoda krzywdy.

Apelację od powyższego orzeczenia wywiódł pozwany. Zaskarżając wyrok w części zasądzającej kwotę 2.000 zł pozwany zarzucił Sądowi Okręgowemu naruszenie przepisów prawa materialnego – art. 23, 24 i 448 kc w zw. z art. 110 § 2 kkw oraz art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że odbywanie kary pozbawienia wolności w warunkach przepełnionej celi narusza dobra osobiste powoda, naruszenie art. 248 § 1 kkw, § 2 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.IV.2006 r. w sprawie trybu postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów poprzez przyjęcie przez Sąd, że działanie pozwanego polegające na umieszczeniu powoda w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobą wynosi mniej niż 3 m. kw., stanowiło naruszenie prawa, naruszenie przepisów prawa procesowego w postaci art. 100 kpc poprzez nie uwzględnienie zapisu o stosunkowym rozdzieleniu kosztów procesu w razie częściowego uwzględnienia żądań powoda i nie obciążenie go jakimikolwiek kosztami oraz art. 108 ustawy o kosztach sądowych poprzez uznanie, że zwolnienie od kosztów sądowych zwalnia również stronę od obowiązku zwrotu kosztów procesu

przeciwnikowi, błąd w ustaleniach faktycznych polegający na przyjęciu, że pomimo prezentowanej przez powoda postawy przejawiającej się brakiem zainteresowania formami spędzania czasu organizowanymi przez pozwanego oraz świadomym wielokrotnym wkraczaniem na drogę przestępstw skutkującym osadzeniem w zakładzie karnym doszło u niego do tak silnych ujemnych doznań psychicznych, które skutkują naruszeniem godności skazanego i uzasadniają zasądzenie zadośćuczynienia.

W konkluzji apelacji pozwany wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części i oddalenie powództwa oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego na rzecz pozwanego od powoda, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego nie zasługuje na uwzględnienie.

Nie można zgodzić się z zarzutami pozwanego, jakoby Sąd Okręgowy w sprawie niniejszej naruszył przepisy prawa materialnego art. 23, 24 i 448 kc w zw. z art. 110 § kkw oraz art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności .

W judykaturze (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 28 lutego 2007 r., V CSK 431/06, OSNC 2008, nr 1, poz. 13 oraz z dnia 2 października 2007 r., II CSK 269/07, OSNC-ZD 2008, nr 3, poz. 75) trafnie zwrócono uwagę, że wymóg zapewnienia przez Państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z podstawowych obowiązków demokratycznego państwa prawnego, wynikającym z norm prawa międzynarodowego. Zgodnie bowiem z art. 10 ust. 1 ratyfikowanego przez Polskę międzynarodowego paktu praw osobistych i publicznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167 i 169) oraz art. 3 e.k.p.c., każda osoba pozbawiona wolności musi być traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka. Zasady powyższe zostały recypowane do polskiego porządku prawnego i wyrażone w art. 40, 41 ust. 4 i art. 47 Konstytucji (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17.III.2010 r. II CSK 486/09).

Sąd Najwyższy w tymże wyroku przyjął, że prawo do godnego odbywania kary pozbawienia wolności niewątpliwie należy zaliczyć do katalogu dóbr osobistych podlegających ochronie. Działania naruszające te dobra mogą zatem rodzić odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 24 i 448 k.c. **Nadmierne zagęszczenie celi może samo w sobie być kwalifikowane jako traktowanie niehumanitarne.**

W sprawie niniejszej pozwany nie zakwestionował twierdzeń powoda dotyczących tego, że w każdej celi, w której przebywał w czasie osadzenia go w Zakładzie Karnym w P. było przeludnienie, a zatem nie były spełnione wymogi zapewnienia dla jednego osadzonego minimum 3 m. kw. powierzchni. Pozostawanie w areszcie śledczym, czy odbywanie kary pozbawienia wolności w takich warunkach, już nawet bez dodatkowych uciążliwości w postaci choćby spożywania posiłków na łóżku wobec braku stołówki jak również miejsca przy stole w celi na skutek jej przeludnienia stanowi wbrew twierdzeniom pozwanego naruszenie dobra osobistego powoda w postaci godności.

Nie jest również trafny zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 248 kkw oraz paragrafu 2 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.IV.2006 r.

W sprawie niniejszej nie ulega wątpliwości, że orzeczenie zapadło w dacie obowiązywania jeszcze art. 248 kkw, który zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26.V.2008 r. (SK 25/07) jako niezgodny z Konstytucją utracił moc obowiązującą z dniem 6.XII.2009 r. Zresztą, jak słusznie podniósł Sąd Okręgowy nawet, gdyby sąd orzekał już po utracie mocy obowiązującej tego przepisu, miałby on zastosowanie do oceny zdarzeń, które nastąpiły przed dniem 6.XII.2009 r.

Podkreślić należy, że zasadą w czasie obowiązywania powyższych przepisów kkw i rozporządzenia było zapewnienie każdemu osadzonemu minimalnej powierzchni określonej w art. 110 kkw. Obniżenie jej było niedopuszczalne, co podkreślone zostało także w art. 248 § 1 k.k.w. Zezwalał jednak na umieszczenie osoby pozbawionej wolności "w

warunkach, w których powierzchnia celi na 1 osobę wynosi mniej niż 3 m² w szczególnie uzasadnionych wypadkach, na czas określony". Przewidziane odstępstwo od najmniejszego wymiaru powierzchni miało charakter wyjątku, a zatem dla zastosowania go należało dochować wszystkich wymogów wynikających z art. 248 k.k.w. Wynika stąd, że w odniesieniu do każdego odstępstwa od najniższej normy należało podać, czy i jakie "szczególnie uzasadnione wypadki" zaistniały oraz określić czas jego trwania.

Do stwierdzenia wystąpienia "szczególnie uzasadnionego wypadku" w rozumieniu art. 248 k.k.w. nie wystarcza ogólne powołanie się na istniejący w kraju stan przeludnienia zakładów karnych (tak Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 22.V.2009 r. I A Ca 284/09). Szczególnie uzasadnione wypadki, do jakich odwoływał się art. 248 kkw to sytuacje wyjątkowe wymuszające przez czas ściśle określony odstępstwo od norm wymienionych w nim i nie wynikające ze złej organizacji funkcjonowania zakładów karnych. Takimi sytuacjami może być zagrożenie katastrofą budowlaną, konieczność natychmiastowego remontu, pożar, zalanie pomieszczeń. Obecnie obowiązujący przepis art. 110 § 2a i 2b kkw wprowadza jeszcze dalej idące ograniczenia w zakresie „sytuacji wyjątkowych” przyjmując, że są nimi epidemia, stan wojenny, stan wyjątkowy czy stan klęski żywiołowej. Z pewnością do szczególnych okoliczności nie można zaliczyć ciągłego wykorzystywania przepisu, który jako szczególny powinien podlegać wykładni zważającej, jako rozwiązania problemu niedostatków budżetowych więziennictwa, czy też w celu uniknięcia konieczności poszukiwania skutecznego rozwiązania problemu przeludnienia w zakładach karnych.

Nie można uznać za wystarczające dla przyjęcia braku bezprawności pozwanego powołanie się na obowiązek przyjęcia każdej osoby kierowanej do jednostki oraz przekazywanie informacji o przekroczeniu najniższej normy powierzchniowej na jednego osadzonego sędziemu penitencjarnemu. Nie uchyla to niezgodnego z prawem umieszczania osób pozbawionych wolności w celach nie spełniających minimalnych wymagań, na czas nieokreślony, bo w istocie doprowadza do tego, że wyjątek przekształca się w regułę, która nie zasługuje na akceptację.

Nie ulega wątpliwości, że pozwany w sprawie niniejszej nie wykazał, aby takie szczególne okoliczności w stosunku do powoda zachodziły.

Zupełnie niezasadne i pozbawione wpływu na orzeczenie jest podnoszenie przez apelującego, że powód nie przejawiał zainteresowania formami spędzania czasu organizowanymi przez pozwanego, jak również, że to powód świadomie wielokrotnie wkraczając na drogę przestępstwa powodował umieszczanie go w jednostkach penitencjarnych. Argumenty te w żaden sposób nie mogą przemawiać za brakiem bezprawności działania pozwanego.

Podkreślić również należy, że Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił wysokość należnego powodowi zadośćuczynienia, biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy w tym również rozmiar doznanej krzywdy. W tym zakresie Sąd Apelacyjny w całości przyjmuje za własne argumenty podniesione w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Skarb Państwa nie zapewnił właściwych norm zaludnienia cel, jak również warunków umożliwiających godne spożywanie posiłków. Nie wziął również pod uwagę, że powód cierpi na astmę, leczony jest w warunkach więziennej służby zdrowia i wymaga zapewnienia mu takich warunków, które nie spowodują zwiększenia dolegliwości w przebiegu choroby.

Odnośnie do zarzutu naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 100 kpc i art. 108 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych należy podnieść, że w wyroku brak jest rozstrzygnięcia o kosztach postępowania. Sąd zatem w uzasadnieniu nie wypowiedział się co do braku ponoszenia przez powoda kosztów zastępstwa procesowego. Wobec czego nie sposób jest odnieść się do zarzutu pozwanego zawartego w apelacji nie uwzględnienia przez Sąd Okręgowy zasady stosunkowego rozdzielenia kosztów procesu w razie częściowego uwzględnienia żądań powoda.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 kpc orzekł jak w sentencji wyroku.